

sokkal többet kíván a műfajtól, mint meghatározott történetet, formás csattanót, ügyes mesét. Orosz írók munkájából ismerhetjük ilyen csodákkal és tragédiákkal terhesnek, szenvedélyekkel és szenvedésekkel terheltnek az egyszerű emberek életét, ahol a szeretet és gyűlölet tüzeiben izzanak el. Túlságosan velel alakjaival. Meghatódik a sorsukon. Belevész az életükbe. Alakjai húsból és vérből valók. Szinte előttünk nyüzög a falu élete, a párbeszédnek természetese. Jó író, nemcsak egyszerű stílussal. Erősen előtűnnek elbeszélő tehetségének jellegzetes vonásai. Ösztönös tehetségének szakavatottságát árulják el kisebb szereplőinek jellemzése is. De munkájának befejező részében valami halvány törés mutatkozik. Nem bírjuk elképzelni, hogy egy pap, aki öngyilkosságba sodor egy leányt, olyan megnyugodva vegye tudomásul annak halálhírét.

(Madarassy Gábor.)

Gerlőtei Jenő: Verhaeren. (Helicon.)

Gerlőtei átfogó tudás esztéta, a francia és a német szellemtudomány kétféle (konstruktív és analitikus) módszerének kiváló és egyformán hű alkalmazója, de zavarba ejti az olvasót és nehéz feladat elé állítja az érdeklődést: teljesen hiányzik belőle az önfegyelmzés. Úgy ír, mintha száz kiterjedésben egyszerre akarná ábrázolni egy költői lélek fejlődését. Ez a fegyelmzetlenség zsúfolt stílust eredményez, valószínűtlenné nyújtott mondatokat, amelyekben nehéz meglegelni az irányító értelmet és az írójuk szándékát. Es minden egyes mondata ilyen: szavaknak, hibás, rosszul képzett jelzőknek szomorú, televénye.

Ez az első észrevételünk, ha lapozgatjuk a könyvet. Pedig a tárgy sokrétűsége folytán újszerű és értékes. Hibáin át is úgy tűnik, hogy Gerlőtei igen közel jutott a belga költő elragadtatott látásmódjának megfogalmazásához. A művészettörténeti szempont állandó alkalmazásával teremt meg azt a légkört, amelyben Verhaeren képzelete, az alkotást meghatározó energétikája, képeinek varázslatos színei kifejlődhetnek. De a verhaereni műből keveset kapunk, annál többet a mű irodalmából, amelyet nyilván sokkal jobban ismer e mű szerzője.

Régebbi írásait ismerve, ez a tanulmány határozott fejlődést mutat. Gerlőtei úttörő lehetne az európai igényű irodalomszemlélet művelői között. Bizonyos, hogy több fegyelmzettséggel élve hű, megértő olvasóokra fog találni, az aggódó kritikusok helyett.

(Holler András.)

Ligeti Ernő: Súly alatt a páتما.

Az „ahogy lehet“ földjéről és korából ad beszámolókat Ligeti Ernő könyve. Erdély egy nemzedékének szellemi életét rajzolja meg huszonkét esztendő kisbbség sorsban. A munka „az emlékiratnak egy neme, de amelyben a szerző lehetőleg csak akkor be-

szél magáról, amikor indokolt“. Voltaképpen nem is egyéni, hanem közösségi emlékirat. Az egyén, Ligeti Ernő, csak azért szerepel, mert a közösség nem foghat tollat, kell valaki, aki helyettesítse. Ligeti dícséretes mértéktartása egy pillanatra sem feledti ezt az olvasóval. Így érthető, hogy véleményét még ott sem érezzük egyéni véleménynek, ahol nézetek szembenállásáról van szó: inkább a jobbabb kollektív állásfoglalásának.

A huszonkét esztendőbe egy monumentális dráma sűrűl bele a *Tragikus előjátéktól a Hőskoron, a Virágzás korán és a Helytállás korán át a Hanyatlás koráig*. A legnehezebb az átmenet volt a szabadságból a rabságba, amint egymásután kellett átengedni a fontosabb és a kevésbé fontos pozíciókat a hatalom új urainak. Egyéni tragédiák hosszú sora játszódott le ekkor. Vezető tisztviselők börtnyárba szegődtek zsákot hordani, egy városi tisztii főügyész vén fejjel elment asztalosinasnak stb., stb. Megkezdődött a nagyarányú kivándorlás; már-már úgy látszott: össze-roppant az erdélyi magyarság. De akik megmaradtak, hamarosan magukra és egymásra találtak s elkezdődött az a káprázatosan szép erőfeszítés, melyben napilapok, folyóiratok, könyvkiadó vállalatok, színházak, költők, írók, politikusok, tudósok egymással versengve harcoltak egyetlen szent célért: hogy megmentsek a magyar lelket és a magyar szellemet. Mesébe illő hadjárat volt, de győzelemmel végződött: a romokon kivirágzott az élet; Erdély magyarább lett, mint valaha.

A harmincas évek közepe felé politikai oldalról megint sötétedni kezdett az ég, a bitortlókat lelkiismeretfurdalások gyötörték, markaik görccsösebbekké szorultak a zsákmányon, úgyhogy a bécsi döntés már egy agyonkínzott és holtfáradt kisebbséget szabadított fel és ültetett jogos örökébe.

Az embernek eszébe sem jut, hogy mint művet, mint alkotást bírálja Ligeti könyvét, bár így is kiállja a kritikát: éles szemű, világos agyú, meleg szívű ember írása. Mégis: inkább dokumentum; dokumentum egy olyan szép két nehéz évtizedről, mely örök példáját adta a magasabbrendű kollektív életnek.

(Csorba Győző.)

Padányi Viktor: Összeomlás (1918—19). Az iglói géppuskások regénye. (Szerző kiadása.)

Írója csak jobb híján jelöli regénynek ezt a könyvet. Valójában „történeti tények regényes leírása... posthumus riport olyan eseményekről, amelyeknél a riportter — nem volt jelen“. Mindjárt megjegyzem: ügyes riportter az, aki át nem élt, nem látott dolgokról ilyen élenken tud beszámolni. Talán több is, mint riportter: kissé már regényíró. Az írónak e két alkot közötti ingadozása láthatóan tükröződik az egész munkán. Olykor elkapja az események sodra és az írás lendülete, ilyenkor kifogástalan regénylapok